VALORILE PARTICIPIULUI

DE

SORIN STATI

Din punctul de vedere al diatezei, participiul prezintă în limba romînă un interes deosebit. După cum se ştie, există în romîneşte o singură formă de participiu, iar diateze sînt — cel puţin după concepţia tradiţională — trei : activă, pasivă şi reflexivă. În problema aceasta, Gramatica Academiei R.P.R. se mulţumeşte să constate că participiile verbelor tranzitive sînt de obicei pasive, că adesea participiul poate fi interpretat şi ca pasiv şi ca reflexiv, că o serie de verbe intranzitive şi tranzitive au la participiu înţeles activ şi, în sfîrşit, că participiul verbelor reflexive are uneori sens activ[1].

Un studiu minuţios al diatezei scoate însă la iveală o serie de alte fapte şi impune căutarea unui răspuns la mai multe nedumeriri. Ne-am limitat analiza la toate verbele cuprinse în volumul al treilea al *Dicţionarului limbii romîne literare contemporane* (DLRLC) editat de Academia R.P.R. (adică litere M, N, O, P şi R). Am parcurs şi celelalte trei volume, scoţînd fişe numai pentru situaţiile mai interesante. Am apreciat diateza unui verb sau a fiecăruia din sensurile lui (la verbele cu sensuri aparţinînd la diateze diferite) după definiţiile, indicaţiile gramaticale şi exemplele date de autorii dicţionarului amintit. La un număr de regionalisme, precum şi la cîteva cuvinte din limba literară propriu-zisă, am avut unele îndoieli şi nedumeriri, pe care a fost imposibil să le evităm din pricina lipsei unui instrument de lucru adecvat. Evident, DLRLC nu este o lucrare de gramatică, de aceea este firesc ca problema valorii gramaticale exacte a

[1] *Gramatica limbii romîne*, vol. I, 1954, p. 318—319.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

participiului, ca şi problema necesităţii de a consemna toate participiile folosite adjectival să nu-i fi preocupat pe autori.

La unele verbe, DLRLC nu tratează separat participiul, chiar atunci cînd acesta nu e la diateza cea mai frecventă (pasivă, la verbele tranzitive). Acest lucru era necesar la toate verbele — şi sensurile verbale — active intranzitive (ca *izbucnit*, *izvorît* etc.) şi reflexive. De cîte ori Dicţionarul Academiei n-a tratat participiul într-un articol separat, am apreciat diateza după situaţia pe care o cunosc în limba contemporană. Desigur, am omis în felul acesta o serie de participii sau de sensuri, totuşi — probabil — nu din cele frecvente, bine încetăţenite în limbă.

Voi trata valorile participiului din punctul de vedere al diatezei în trei capitole : I. Participiile verbelor tranzitive la diateza activă. II. Participiile verbelor intranzitive la diateza activă. III. Participiile verbelor reflexive. Voi examina în încheiere, pe scurt, problema timpului şi a aspectului pe care le exprimă participiul în limba romînă.

I. VERBE TRANZITIVE

a. PARTICIPIUL ESTE PASIV

De la cele mai multe verbe tranzitive la diateza activă, se poate forma un participiu cu valoare pasivă : *a lăuda — lăudat*, *a mînca — mîncat* etc. Cam o jumătate din participiile verbelor tratate în volumul al treilea al DLRLC sînt pasive de la verbe tranzitive ; aceasta, fără să numărăm şi participiile verbelor care, în funcţie de sens, aparţin la mai multe diateze.

În limba literară contemporană („contemporană" într-un înţeles mai îngust decît cel din titlul Dicţionarului Academiei R.P.R., adică „actuală"), participiile verbelor tranzitive noi sînt totdeauna pasive. Aşa se întîmplă, de exemplu, cu verbele din terminologia tehnică şi ştiinţifică : *nazalizat*, *oxigenat*, *ozonizat*, *racordat*, *rambleiat* etc.

b. PARTICIPIUL ESTE ACTIV

Nici limba romînă, nici limba latină nu cunosc un participiu perfect activ (trecut activ) ca o categorie formală independentă. Totuşi, încă din latineşte se observă că la, unele verbe tranzitive la diateza activă, participiul perfect are sens activ : *potus* „cel care a băut", „beat" de la *potare* „a bea", *omissus* „neglijent" de la *omittere* „a neglija"[1], iar la verbele tranzitive deponente participiul este sau numai activ (*arbitratus* „care a soco-

[1] R. Kühner, *Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache*, vol. II, Hannover, 1878, p. 72, Stolz-Schmalz, *Lateinische Grammatik*, ed. a V-a, München, 1928, p. 545.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

tit", *locutus* „care a vorbit") sau și activ, și pasiv (pasiv e mai ales cînd se referă la obiecte)[1]. Situația aceasta nu trebuie să ne mire, deoarece — după cît se pare — participiul în - *to* - a fost la origine, în limba indo-europeană, indiferent din punctul de vedere al diatezei (era adjectiv, nu mod al verbului)[2].

În romînește se observă că participiile cu sens activ de la verbe tranzitive au omonime cu sens pasiv : *băut* „care a băut" (activ), dar și „care a fost băut" (pasiv), sau *ocolit* „ care ocolește" (activ : *drum ocolit*), dar și „care a fost (și este) ocolit" (pasiv : *casa ocolită*). *Subscris* și *subsemnat* se folosesc însă exclusiv cu valoare activă, și aproape numai ca participii substantivate, iar *sfruntat* se folosește cu valoare activă (verbul, azi ieșit din uz, *a sfrunta* înseamnă „a înfrunta"), și numai în expresia *minciună sfruntată*, unde, pentru conștiința vorbitorului, nu are valoare verbală și deci nici diateză.

Participiile din categoria pe care o discutăm acum nu au toate aceeași importanță. Unele sînt învechite, regionale sau rare, altele aparțin la verbe uzuale, curente în limba literară contemporană.

Sînt frecvente (atît cu sens activ, cît și cu sens pasiv) următoarele participii : *afectat*, *avut*, *băut*, *calculat*, *cîștigat*, *cumpănit*, *dorit* (cf. *dorit de o carte bună* și *o carte mult dorită*), *fericit* (activ : „care aduce fericire") *fermecat* („care a fost sau se lasă fermecat", dar și „care farmecă"), *intenționat* (la activ e folosit numai cu determinările *bine* și *rău*, la pasiv e rar), *învățat*, *minunat* („care minunează" și, mai rar, „uimit, surprins". E adevărat însă că sensul al doilea poate fi interpretat și ca reflexiv — „care se minunează"), *mîncat*, *ocolit* (discutat mai sus), *ordonat* (pasiv : „care a fost poruncit sau rînduit" ; activ : „căruia-i place ordinea", sens adjectival care poate fi considerat ca derivînd de la sensul verbal „care pune ordine, aranjează"), *păscut*, *păzit* (mai ales activ), *pretins* (cînd are sens activ e urmat de un substantiv : *pretins medic*, cu valoare pasivă e folosit rar), *ratat* (*om ratat* — activ, *victorie ratată* — pasiv), *renegat* (cu sens activ e folosit mai ales substantivat), *sîcîit*, *subscris*, *subsemnat* (ultimele două au fost discutate mai sus), *vrăjit* („care te vrăjește" și „care a fost vrăjit").

Sînt învechite, regionale sau neobișnuite următoarele participii cu sens activ: *desfătat* „care desfată, încîntător", *jurat* (activ: „care a jurat", dar se poate și „care s-a jurat" — și atunci e reflexiv. Cred că sînt la fel de acceptabile ambele posibilități), *lepădat* (activ : „renegat", dar se poate și „care s-a lepădat" — și atunci e reflexiv. Înclin pentru interpretarea a doua), *luminat* (activ : „care răspîndește lumină, luminos", cf. *Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate* — Eminescu, citat în DLRLC, s.v. *luminat*), *meșteșugit* (activ : „viclean, care meșteșugește, urzește ceva

[1] R. Kühner, *luer. cit.*, p. 84.
[2] K. Brugmann, în *Indogermanische Forschungen*, vol. XXXVIII, p. 188.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

rău"), *norocit* (activ : „care aduce noroc"), *omenit* (activ : „omenos, ospitalier"), *pătimit, pîngărit* (activ : „ticălos", adică „care pîngărește"), *sfîrcîit* „care sfîrcîie", de la *a sfîrcîi* „a trage pe nas, a smiorcăi", dat de DLRLC ca tranzitiv și ilustrat de un singur exemplu (*Sfîrcîie la tabac* — Creangă), *spulberat* (activ : (despre vînt) „care spulberă, violent"), *urgisit* (activ : „rău, care urgisește").

Nu e greu de observat că mențiunea „învechit" e valabilă numai pentru sensul activ al participiilor ; cel pasiv se bucură de o largă circulație, în majoritatea cuvintelor discutate. Regional este numai *sfîrcîit* (un singur exemplu din 33), dar nu cred că trebuie să tragem de aici concluzia că participii active de la verbe tranzitive există numai în limba literară. Să nu uităm că regionalismele ocupă un loc mic în DLRLC și că explicarea lor are în vedere numai anumite izvoare.

O ultimă observație : majoritatea participiilor active provin de la verbe tranzitive care denumesc acțiuni proprii oamenilor sau sînt folosite ca atribute pentru a arăta însușiri omenești : *afectat, avut, băut, calculat, cîștigat, cumpănit, dorit, intenționat, învățat, ordonat, pățit, ratat, renegat, sîcîit, subscris, subsemnat.*

c. PARTICIPIUL NU EXISTĂ INDEPENDENT

Sînt extrem de puține verbele românești care n-au participiu trecut (cum e *a concede*, de pildă), dar destul de numeroase sînt acelea la care participiul e folosit numai la formarea diatezei pasive și a timpurilor compuse de la activ și reflexiv. Astfel de participii nu există independent, de aceea nici nu pot fi considerate „un fel de adjective", cum se spune de obicei. De exemplu : *putut* sau, astăzi, *murit*. „În timpurile compuse ale activului [de ce nu și ale reflexivului ?] participiul și-a pierdut calitatea de adjectiv"[1]. Dacă ținem seama de faptul că există și participii care nu pot avea în nici un fel calitatea de adjectiv (pentru că nu există independent de anumite forme verbale în componența cărora intră), atunci afirmația despre natura dublă, verbal-nominală, a participiilor trebuie corectată. Într-o gramatică foarte cunoscută se spune : „Participiul are natură nominală pentru că poate avea grade de comparație și poate fi substantivat"[2]. Dar participiile dependente de conjugare nu pot avea grade de comparație și nici nu pot fi substantivate așa cum se substantivează obișnuit participiul (*învinsul* de la *învins*, adică „cel care a fost învins", sau activ, *tăcutul* „cel care tace"[3].

---

[1] *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 318.

[2] Stolz-Schmalz, *lucr. cit.*, p. 602. *Gramatica Academiei* dă alte două dovezi : participiul poate avea în propoziție funcția de atribut sau de nume predicativ, exact ca un adjectiv (vol. I, p. 318). Dar participiile numite de noi „dependente" nu pot avea aceste funcții.

[3] Nu trebuie să se confunde participiile substantivate cu omonimele lor, substantivele verbale (*piuitul, cîntatul* etc.).

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

Aşadar, nu orice participiu este în acelaşi timp şi adjectiv ca funcţie sintactică; formal însă, desigur, orice participiu este în romînește identic cu un adjectiv cu două terminaţii.

Dintre participiile dependente de conjugare, un număr destul de mic provin de la verbe tranzitive:

a. Participii de la verbe care au numai sens sau sensuri tranzitive: *binevoit, cutezat, denotat, exclamat, panificat, puit* (de la *a pui* „a făta, a scoate pui"), *putut, raportat* (de la *a raporta* „a aduce venituri"), *replicat.*

Se observă că aceste verbe sînt determinate, de obicei, de propoziţii, nu de complemente directe: *cutează să spună, denotă că ştie, exclamă*: „*Bine ai venit* !", *am putut să fac* etc.

[b. Participii de la verbe pe care DLRLC le consideră tranzitive numai din pricină că se construiesc cu pronumele „neutru" *o* : *a o mîlci, a o paşli, a o tuli.* Chiar admiţînd că la origine acest *o* a fost complement direct, nu cred că în limba contemporană aceste verbe sînt simţite ca tranzitive. Cf. şi sinonimele lor *a tăcea, a fugi.* Cele trei verbe amintite mi se par intranzitive, iar participiile lor, dependente de conjugare, sînt de tipul celor de care va fi vorba în capitolul II, secţiunea 1.]

c. Participii care sînt dependente numai cînd e vorba de anumite sensuri tranzitive ale unui verb. Exemple de acest fel se pot da numeroase. Iată cîteva din vol. al III-lea al DLRLC:

meritat — e dependent numai pentru un subsens al verbului *a merita*: *Nu ştiu dacă merită să mă ocup de ea.*

mijlocit — e dependent numai pentru sensul „a interveni, a stărui" al verbului *a mijloci.*

respirat — sensul 2: *Petrecerea respiră veselie.*

Tot aşa, *pupat* de la sensul 2, *reprezentat* (de la sensurile 1 şi 4), *rupt* (de la sensul 7) etc. În majoritatea cazurilor, participiilei depind de sensuri care cer compliniri în formă de propoziţii completive sau care sînt, de fapt, intranzitive (*rupt* — de la *a rupe* sensul 7: *o rupe binişor nemţeşte*).

II. VERBE INTRANZITIVE

a. PARTICIPIUL ESTE ACTIV

Încă din limba latină, se observă că participiul multor verbe intranzitive este folosit cu sens activ: *pransus* „care a prînzit", *coniuratus* „care a intrat într-o conjuraţie", *nupta* „căsătorită", *cretus* „crescut", „care a crescut" etc.[1].

[1] R. Kühner, *lucr. cit.*, p. 71—73; Stolz-Schmalz, *lucr. cit.*, p. 545.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

În general, se poate spune că, la verbele a căror acțiune atrage schimbări în natura subiectului, participiul denumește subiectul astfel schimbat[1]. Numărul mare de participii active de la verbe intranzitive — în latină, în limbile romanice, în alte limbi indo-europene — nu trebuie să ne mire. Participiul intră în componența timpurilor compuse la diateza activă, de aceea ajunge să fie folosit și independent cu sens activ : *cîinele a turbat — cîinele turbat*[2]. De altfel, participiile verbelor intranzitive nici nu puteau fi folosite cu valoare pasivă, acțiunea denumită de ele nerăsfrîngîndu-se asupra unui obiect. Cum am arătat și mai sus[3], la origine, participiul latin în *-to-* nu era legat de nici o diateză ; o dată intrat în sistemul verbal, el nu se putea atașa — la verbele intranzitive — decît la activ.

Numărul participiilor din această categorie fiind relativ mare, vom discuta numai pe cele de la literele M — R (vol. al III-lea din DLRLC); de altfel, participiile active ale tuturor verbelor intranzitive se încadrează în una din categoriile care urmează :

a. În prima categorie intră participiile despre care nu se poate spune dacă derivă de la sensul intranzitiv sau de la cel reflexiv al verbului, deoarece cele două sensuri sînt identice :

mocoșit „care lucrează fără spor", de la *a mocoși* (*Lăsăm pe țața Frăsina să mocoșească singură la turte* —Vlahuță) sau de la *a se mocoși* (*Nu te mocoși atîta!* — Creangă);

mucegăit, mucezit „care (s-)a mucegăit, mucezit";

obidit „amărît, necăjit" de la *a* (*se*) *obidi* „a se necăji, a se amărî" (învechit, astăzi mai ales popular);

paralizat „care (s-)a paralizat";

păgubit de la *a* (*se*) *păgubi* „a suferi o pagubă". (Evident participiul poate fi considerat și ca pasiv de la sensul tranzitiv „a cauza cuiva o pagubă");

pălit (despre plante) „ofilit" de la *a* (*se*) *păli* „a se ofili" (vezi *a păli* 1, sensul 4);

pornit „care (s-)a pornit";

rînjit „care (se) rînjește";

rîncezit „care (s-)a rîncezit".

b. Participii care, cu același sens, derivă de la un sens tranzitiv (și sînt pasive) și de la unul intranzitiv (și sînt active) :

nesecat „care nu seacă" sau „care n-a fost secat";

ondulat „care se leagănă ca undele" sau „care a fost încrețit";

obosit, ostenit „care a fost obosit de ceva" sau „care a obosit";

---

[1] E. Herzog, *Das - to - Partizip im Altromanischen*, în volumul *Prinzipienfragen der romanischen Sprachwissenschaft*, dedicat lui W. Meyer-Lübke, partea I. Halle, 1910, p. 89.

[2] F. Brunot, *Histoire de la langue française*, vol. II, 1927, p. 436.

[3] Vezi mai sus, p. 31.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

plăcut „care place" sau „pe care cineva l-a plăcut";
reînviat „care a reînviat" sau „pe care cineva l-a reînviat";
[*nedormit* este totdeauna activ, afară de *nopți nedormite*, unde pare pasiv, deși, în *a dormi o noapte, o noapte* nu mi se pare complement direct.
piperat este totdeuna pasiv; în DLRLC se menționează și sensul intranzitiv, neobișnuit, al verbului *a pipera* (*Pipărușul pipără* — Păsculescu, *Literatură populară romînească*). Mi se pare însă puțin probabil ca *piperat* să fie simțit și ca activ de la intranzitiv.]

c. Participii cu mai multe sensuri, dintre care unul (sau mai multe) active intranzitive. Această categorie nu are o importanță deosebită. Dacă un verb (de exemplu, *a rugini*) are un sens activ („a prinde rugină") și altul reflexiv („a se învechi"), participiul său va avea ambele sensuri: *Fier ruginit, moravuri ruginite.*

d. Participii care n-au decît sens activ intranzitiv de la verbe exclusiv intranzitive. Se pot da exemple numeroase și de tipuri variate:
— participii folosite rar în limba literară (învechite, arhaizante, neobișnuite, regionale) de la verbe cu același caracter: *mofluzit, murgit, nuntit, odrăslit, pleșuvit, purces, pogorît, reurcat, redispărut.*
— participii folosite rar, dar de la verbe din limba literară, unele chiar foarte importante: *murit, nebolit, pirotit, pleoscăit* (*Cîte-o pupătură mai pleoscăită* — Rebreanu), *plutit* (*Lemnul plutit* „adus de cursul apei" — la Sadoveanu), *rodit.*
— participii folosite frecvent: *mijit, naufragiat, năpîrlit, parvenit, pălit* „devenit palid", *picat, pierit, planat* (cf. *zbor planat*), *plecat, plesnit, poposit, pribegit, provenit, putregăit, răgușit, răposat, rimat, rebegit* (de la un verb destul de puțin cunoscut în limba literară contemporană). De asemenea, numeroase participii de la verbe formate cu prefixul *re-* (*reapărut, redevenit* etc.).
— participii care, la forma negativă, au un sens contrar celui al formei afirmative: *neadormit — adormit*; *nedormit — dormit.* Tot așa *(ne)chibzuit, (ne)mîncat* etc.
— participii care, la forma negativă, au un sens care se opune sensului formei afirmative în alt chip decît în exemplele de la paragraful precedent: *lipsit* „cel care duce lipsă, care a fost lipsit de ceva", iar *nelipsit* „care nu lipsește". Forma negativă corespunzătoare lui *lipsit* este *nu lipsit.*. Alt exemplu: *obosit* „care a obosit", *neobosit* „care nu obosește niciodată" „care nu poate obosi"[1].

[1] Cu prefixul *ne-* unele participii ale verbelor tranzitive exprimă imposibilitatea realizării acțiunii: ... *Aurel cel neîntrecut. Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 319. După cum am arătat, acest sens se întîlnește și la verbe intranzitive.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

b. PARTICIPIUL ESTE PASIV

Se știe că, în principiu, un verb intranzitiv nu poate fi folosit la diateza pasivă. Totuși există, în diferite limbi, destule excepții. În latină, de pildă, în special la participiul în *-to-* se constată un sens pasiv *regnata*, *triumphatus*, *rebellatus* „contra căruia s-a făcut o răscoală"[1]. În limba franceză, fenomenul se întîlnește din secolul al XVI-lea și a existat probabil și anterior : *misericorde vasée par ce grand duc*[2]. De altfel, în latină ca și în limbile romanice, o serie de verbe intranzitive cu timpul au devenit tranzitive. Sensul pasiv la participiile unor verbe poate fi considerat un indiciu al tendinței acestor verbe de trecere la regimul tranzitiv.

Iată exemplele romînești : *consimțit* — de exemplu, *disciplină liber-consimțită* „la care consimțim", *dialogat*, *dormit* — *nedormit* (de exemplu *nopți nedormite*, de la verbul intranzitiv *a dormi*. Sensul pasiv al participiului într-o sintagmă ca *nopți nedormite* se poate explica prin *a dormi o noapte*, unde *o noapte* a fost simțit complement direct), *graseiat*, *mediat* (mi se pare nesigur, deși *a media* e dat în DLRLC ca intranzitiv, iar *mediată* în *cunoaștere mediată* are un sens clar pasiv. A *media* pare să fie un verb tranzitiv, ca și sinonimul său *a mijloci*), *pariat* (*sumă pariată*), *rotacizat* (de exemplu, *formă rotacizată* „formă pe care o rostim rotacizînd), *țipat* (rar) „rostit cu glas tare și ascuțit", *umblat* (de exemplu, *drum umblat*, cf. *a umbla pe un drum* sau *pe drumuri*, unde substantivul a fost poate simțit obiect direct. E poate aceeași explicație ca la *dormit*), *viscolit* (de exemplu, *zăpadă viscolită*), *zăbovit*.

N-am citat mai sus cîteva participii cu sens pasiv de la verbe considerate intranzitive de DLRLC, dar care, după impresia mea, sînt folosite și tranzitiv : *abstractizat*, *anticipat*, *apăsat*, *argumentat*, *hîrșcît* — de la *a hîrșcîi*, al cărui sinonim *a hîrșîi* e dat în DLRLC ca tranzitiv.

c. PARTICIPIUL NU EXISTĂ INDEPENDENT

În ciuda afirmației din Gramatica Academiei R.P.R. că participiul verbelor intranzitive are sens activ[3], trebuie să spunem că sînt relativ multe verbe intranzitive la care participiul se folosește numai la formarea timpurilor compuse, adică nu există independent. În vol. al III-lea al DLRLC, am întîlnit aproape 170 de participii intranzitive dependente de conjugare, față de mai puțin de 60 de participii intranzitive cu sens activ sau pasiv. Din totalul de participii dependente de conjugare, peste 75% sînt participii ale unor verbe intranzitive. Statistica aceasta privește numai

[1] R. Kühner, *lucr. cit.*, p. 70
[2] F. Brunot, *lucr. cit.*, II, p. 439.
[3] Vol. I, p. 318.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

verbele folosite la o singură diateză. Desigur că există numeroase verbe cu mai multe valori — active și pasive, tranzitive și intranzitive ; la sensurile intranzitive, în relativ multe cazuri participiul nu e folosit independent de conjugare. Fără a fi făcut un calcul exact, pot afirma că numărul participiilor dependente de conjugare este în romînește mai mare decît în latină. Explicația este simplă : în romînește, participiul e un mod mai ales al diatezei pasive ; la verbele intranzitive, pasivul formîndu-se în mod excepțional, participiul sau a rămas activ (ori a căpătat sens activ, dacă nu-l avea deja în limba de proveniență) sau n-a mai fost folosit independent. În latină, participiul nu era legat prea strîns de o anumită diateză, păstrîndu-și încă, foarte clar, valoarea de adjectiv, independentă de conjugare, moștenită din limba indo-europeană.

Se pot stabili pe baze semantice cîteva categorii de verbe la care, de obicei, participiul nu există independent.

— verbe care denumesc zgomote caracteristice unor animale : *mecăit*, *mehăit*, *mieunat*, *rînchezat*, *mîrîit*, *mugit*, *nechezat*, *orăcăit*, *piuit* ;

— verbe care denumesc diferite alte zgomote : *oftat*, *păcănit*, *pîrîit*, *plescăit*, *pocnit*, *pufăit*, *pufnit*, *răcnit*, *răpăit* ;

— îndeletniciri omenești : *plugărit*, *plutărit*, *negustorit* ;

— franțuzisme și neologisme — termeni tehnici : *oscilat*, *pivotat*, *reculat*, *repugnat*, *rezistat*, *ricanat*, *ripostat*.

Afară de verbele din categoria 1 și 2, majoritatea celorlalte verbe cu par icipiul dependent de conjugare nu sînt cuvinte importante în limbă (un procent destul de însemnat sînt regionalisme sau cuvinte ieșite din uz). Excepțiile sînt relativ puține : *mers*, *păsat*, *pășit*, *răspuns*, *rîs*.

La verbele intranzitive care au participiu prezent — e vorba firește numai de neologisme — împrumutat din limba franceză, participiul trecut nu există independent : *agonizant*, *alternant*, *trepidant*. Același lucru se întîmplă cu verbele intranzitive alături de care există adjective nume de agent în *-tor* : *triumfat* nu există independent din cauza lui *triumfător*. Sînt însă și verbe intranzitive — foarte puține la număr — care au participiu activ, deși există și un adjectiv nume de agent în *-tor* cu aceeași valoare ca și participiul.

III. VERBE REFLEXIVE

a. PARTICIPIUL ESTE REFLEXIV

La verbele reflexive, situația este mai simplă decît la cele active (tranzitive și intranzitive). În marea majoritate a cazurilor, participiul e reflexiv : *un om odihnit* „un om care s-a odihnit", *odihnit* e reflexiv ca și *a se odihni*. N-am înțeles de ce Gramatica Academiei vorbește în acest

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

caz de participii cu sens activ : „Participiul verbelor... intranzitive (și reflexive uneori) are sens activ"[1] : *venit* înseamnă într-adevăr „care a venit" (activ), dar *odihnit* nu e egal cu *care a odihnit*, ci cu *care s-a odihnit*. Determinantul „uneori" din citatul de mai sus trebuie înlocuit cu „în majoritatea cazurilor". Într-adevăr, în volumul al III-lea al DLRLC, față de circa 120 de participii reflexive de la verbe numai reflexive, există mai puțin de 20 de participii dependente de conjugare (alte categorii în afară de acestea două nu există).

Cum e și firesc, participiile aparțin la aceeași specie de reflexiv ca și verbul respectiv : *povîrnit* este reflexiv dinamic ca și *a se povîrni*, *spălat* e reflexiv obiectiv ca și *a se spăla*, *răcorit* este reflexiv eventiv ca și *a se răcori*. N-am întîlnit participii reflexive cu valoare pasivă, impersonală și reciprocă.

b. PARTICIPIUL NU EXISTĂ INDEPENDENT

De la verbele reflexive importante, foarte frecvente, nu se pot cita participii dependente de conjugare. Participii de la verbe din limba literară sînt foarte puține. De la literele M, N, O, P, R, se pot cita numai *mîndrit*, *moinat*, *molipsit*, *perindat*, *pretat*, *rățoit*, *răzgîndit*, *revanșat*, *războit*. Celelalte exemple de la aceleași litere sînt regionalisme, ca *milcuit*, *nădăit*, *pogodit* și încă cîteva. Numărul exemplelor sporește (aproape se triplează) dacă luăm în considerare și sensurile reflexive de la verbele care țin de mai multe diateze (de exemplu *prevalat*, care nu există independent nici de la sensul intranzitiv, nici de la cel reflexiv al verbului *a se prevala*). Și din acestea însă prea puține țin de sensuri importante ale unor verbe din limba literară.

IV. VERBE CU VALORI DIFERITE

Am amintit deja, în mai multe locuri, că la verbele care țin de diateze diferite, participiul se leagă de toate sensurile verbului, de aceea poate intra în una sau mai multe categorii din cele discutate pînă acum. Aproape jumătate din numărul acestor participii îl formează cele cu două valori : pasivă — de la sensuri tranzitive — și reflexivă, de exemplu, *ocupat*, *resfirat*, *ruinat* etc., după care urmează cele cu valoare pasivă — de la un sens tranzitiv — și independente de conjugare (de la un sens intranzitiv) : *pozat*, *precumpănit*, *mulțumit* etc. Participii și verbe cu trei valori sînt foarte puține, de exemplu *ridicat*, care este pasiv de la tranzitiv, reflexiv și dependent de conjugare pentru un sens reflexiv.

[1] *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 318.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

V. VALOAREA TEMPORALĂ ŞI DE ASPECT A PARTICIPIULUI

În mod obişnuit, forma verbală pe care o discutăm în acest articol e denumită participiu trecut. Determinativul „trecut" nu este totdeuna propriu, de aceea, cum poate s-a observat, l-am evitat pînă acum. Am socotit însă nimerit, în încheierea consideraţiilor asupra valorii participiului romînesc din punctul de vedere al diatezei, să adaug cîteva note asupra valorii temporale şi de aspect a acestui mod.

În latină existau patru situaţii :

1. Participiu pasiv trecut : *porta clausa* „uşă închisă"
2. Participiu activ trecut : *mulier nupta* „femeie căsătorită"
3. Participiu pasiv prezent : *amatus* „iubitul"
4. Participiu activ prezent : *tacitus* „tăcînd", *fletus* „plîngînd".

Sensul prezent apărea mai ales la verbele durative, iar cel trecut mai ales la verbele perfective[1].

Gramatica Academiei R.P.R. afirmă că participiul exprimă o însuşire ca rezultat al unei acţiuni[2] şi că acţiunea denumită de participiu e prezentată ca terminată (efectele ei persistă sau nu în prezent)[3]. De exemplu *un om paralizat* înseamnă „un om care a paralizat", care este în consecinţă infirm (acţiunea e terminată, iar efectele ei persistă în prezent). În schimb în *om tăcut*, *tăcut* înseamnă „care are obiceiul să tacă". Participiul are în acest caz un sens durativ, fără să exprime timpul (poate fi considerat, cel mult, un fel de prezent general, de generalizare). Dar şi atunci cînd exprimă trecutul se pot găsi diferenţe între participiile diferitelor verbe : *paralizat* e omul care a paralizat, pe cînd *lăudat* este omul pe care ceilalţi l-au lăudat şi continuă să-l laude. Într-un caz, persistă numai efectele acţiunii, pe cînd în celălalt, acţiunea însăşi persistă.

Mi se pare evident că participiul nu exprimă în romîneşte timpul — sau îl exprimă cel mult în mod tangenţial. Acest lucru e foarte firesc într-o limbă care are o singură formă de participiu. În limbile cu mai multe forme, fiecare se poate specializa pentru un anumit timp. Participiul romînesc este deci ambiguu nu numai din punctul de vedere al diatezei, dar şi în ceea ce priveşte timpul.

Denumirea de participiu trecut este, aşa cum am arătat, improprie. Dar este oare mai bine să spunem „participiu perfect" ? Faptele arată că nici în privinţa aspectului, participiul romînesc nu este bine fixat. Cele

---

[1] E. Herzog, *lucr. cit.*, p. 87.

[2] *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 280.

[3] *Ibidem*, p. 318. Trebuie să semnalez cu acest prilej o contradicţie între cele două pasaje din *Gramatica Academiei* citate mai sus : la p. 280 se arată că participiul „mai păstrează însă funcţiunea de verb cînd intră în alcătuirea formelor compuse sau ale diatezei pasive", dar la p. 318 se afirmă că „valoarea de adjectiv apare şi în formele pasivului. Numai în timpurile compuse ale activului, participiul şi-a pierdut calitatea de adjectiv".

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)

trei tipuri de participii pe care le-am deosebit cînd a fost vorba de exprimarea timpului ne vor servi încă o dată pentru exemplificare.

a. Participiu durativ (imperfectiv) prezent : *tăcut* „care tace mereu, care are obiceiul să tacă", *neobosit* „care nu obosește niciodată" (dar *obosit* „care a obosit" este trecut perfectiv).

b. Participiu imperfectiv trecut : *lăudat* „care a fost și este lăudat", *umblat* „pe care s-a umblat și se umblă mult". Acesta este tipul cel mai productiv.

c. Participiu perfectiv trecut : *băut* „care a băut", *mîncat* „care a mîncat".

Diferența dintre tipurile *a* și *b* iese mai bine în evidență dacă observăm că participiile de tip *a* au ca sinonime adjective verbale în *-tor* (*bănuitor/bănui* = *tăcut/tăcea*, cf. și participiile *dogorit* și *scîrțîit*, pe care DLRLC le explică „dogoritor" și „scîrțîitor") sau adjective negative în *-abil* (*inalienabil/aliena* = *neobosit/obosi*), sinonimie care nu se regăsește la adjectivele din categoria *b*.

Discuția de pînă acum e valabilă pentru participiile cu rol de atribut ; cînd e vorba însă de participii echivalente cu o propoziție circumstanțială (pentru exemple, vezi Gramatica Academiei R.P.R., vol.I, p. 320), ele sînt totdeauna perfective la trecut.

BDD-A10424 © 1958 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:28 UTC)